EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE LAUSUNTO
25.1.2023

K8/2022vp Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 2021

Valtuutettujen puheenjohtaja Riikka Slunga-Poutsalon lausunto Eduskunnan Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle valtuutettujen toimintakertomuksesta vuodelta 2021.

YLEISTÄ

Kansaneläkelaitos on itsenäinen, mutta eduskunnan parlamentaarisessa valvonnassa toimiva valtion laitos, jonka tehtävänä on turvata väestön perustoimeentuloa, edistää terveyttä ja tukea itsenäistä selviytymistä eri elämäntilanteissa.

Parlamentaarisesta valvonnasta huolehtivat eduskunnan nimeämät 12 Kelan valtuutettua, joiden toimikausi on neljä vuotta. Nykyisten valtuutettujen toimikausi päättyy Eduskunnan valittua uudet valtuutetut vaalien jälkeen keväällä tai alkukesällä 2023.

Valtuutettujen tärkeimpänä tehtävänä on valvoa Kelan hallintoa ja toimintaa siten, että Kelan palvelujen laatu ja saatavuus otetaan huomioon. Sen sijaan valtuutettujen tehtävänä ei ole ohjata etukäteen Kelan muita päätöksentekoelimiä, kuten Kelan hallitusta. Valtuutetut voivat vaikuttaa esimerkiksi pyytämällä selvityksiä, tekemällä ehdotuksia tai ottamalla kantaa hallintoon liittyviin asioihin. Toimintaa valvotaan yleensä jälkikäteen, ja valvonta keskittyy laillisuuskysymyksiin.

Vuonna 2021 Kelan valtuutetut kokoontuivat yleiskokouksiin yhdeksän kertaa, ja valtuutettujen työvaliokunta kokoontui 10 kertaa. Koronapandemia vaikutti kokouskäytäntöihin edelleen, ja kahta syksyn yleiskokousta lukuun ottamatta kaikki kokoukset pidettiin etänä.

Valtuutettujen yleiskokousten asialistat ja pöytäkirjat ovat julkisia ja löytyvät Kela:n kotisivuilta.

Valtuutettujen yleiskokouksissa seurataan säännöllisesti pääjohtajan esityksestä etuuksien käsittelyajat ja läpimenoajat ja palvelutilanne asiointimäärineen eri palvelukanavista. Etuusjärjestelmien rahoitus, toimintakulujen kehitys sekä riskienhallinta ovat myös esillä miltei jokaisessa valtuutettujen kokouksessa. Valvontatilintarkastaja esittelee raporttinsa valtuutetuille neljä kertaa vuodessa. Valtuutetut käsittelevät myös ajankohtaisia Kelan toimintaan sekä yleisesti ottaen sosiaalietuuksiin liittyviä asioita.

COVID-19

Keväällä 2020 puhjennut Covid-19 pandemia vaikutti niin Kelan kuin valvonnasta vastaavien valtuutettujen perinteisiin valvontatehtäviin myös vuonna 2021.

Vuoden alkupuoliskolla valtuutetut saivat joka toinen viikko tilannekuvan, johon oli koottu tietoja sen hetkisestä tilanteesta toimintakuluista- ja tuotoista, henkilötyövuosista, keskeisistä riskeistä, henkilöstön ja palvelujen saatavuudesta sekä etuushakemustöiden tilanteesta.

Toiminta vakavan tartuntataudin kanssa oli kuitenkin vakiintunutta ja mm. palvelupisteet saatiin pidettyä pääosin avoinna koronasta huolimatta. Asiakkaita ohjattiin käyttämään ensisijaisesti verkko- ja puhelinpalveluita ja tämä näkyy vuoden 2021 verkkoasiointien määrän muutoksissa.

Edellisvuoteen verrattuna tartuntatautipäivärahaa haettiin moninkertaisesti, mikä aiheutti etenkin terveysperusteisten kuten sairauspäivärahahakemusten käsittelyyn haasteita ja näissä etuuksissa hakemusten läpimenoajat pidentyivät vuoteen 2020 verrattuna.

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNALLE LAUSUNTO
25.1.2023

KELA SUORITTEINA JA LUKUINA

Kelan hoitaman sosiaaliturvan etuusmenot olivat vuonna 2021 yhteensä 16,1 miljardia euroa. Kasvua oli 1,5 prosenttia vuoteen 2020 verrattuna. Toimintakulut olivat 592 miljoonaa euroa.

Kelan henkilöstömäärä vuoden 2021 lopussa oli 8 297 henkilöä, jossa kasvua edelliseen vuoteen oli yli 200 henkilöä. Syynä henkilöstömäärän kasvuun oli koronapandemian kasvattama työmäärä. Asiakaspalveluun saapuneiden puheluiden määrä nousi edellisvuoden 3,2 miljoonasta 3,6 miljoonaan. Kysyntää lisäsivät toimeentulotuen, sairauspäivärahan ja kuntoutuksen ruuhkatilanteet. Henkilöasiakkaiden tunnistettujen verkkoasiointien määrä kasvoi edellisvuoden noin 62 miljoonasta 80 miljoonaan. Kaikista Kelaan vuonna 2021 saapuneista yli 15 miljoonasta hakemuksesta 76,7 prosenttia tehtiin verkossa.

NOSTOJA VUODEN 2021 ASIOISTA

Toimintakertomuksesta löytyy tietoa myös valtuutettujen saamista selvityksistä julkisuudessakin esillä olleisiin kysymyksiin, kuten esimerkiksi prepaid-puhelinliittymien toiminnasta Kelaan soitettaessa. Valtuutetut ovat seuranneet tarkasti muun muassa vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluja, perustoimeentulotukea, kansainvälisiä asioita ja tietenkin etuuksien käsittelyaikoja.

Kelan korvaamista taksimatkoista on tullut valtuutetuille poikkeuksellisen paljon palautetta niin autoilijoilta kuin asiakkailtakin. Valtuutetut ovat seuranneet Kela-korvattujen taksimatkojen toimivuutta tiiviisti vuodesta 2018 alkaen.

Valtuutetut kuulivat liikenne- ja viestintäministeriä ja sosiaali- ja terveysministeriäkin puhtaiden autojen direktiivin kansallisesta toimeenpanosta ja kuljetuspalvelujen hankintajärjestelmän kilpailuttamisen riskeistä ja haasteista. Esiin nousi huoli muun muassa liian nopeasta siirtymäajasta koskien niin sanottua puhtaiden autojen direktiiviä.

Kuljetusten kilpailutusten riskittömäksi vaihtoehdoksi on esitetty palveluntuottajien rekisteröitymismenettelyä, joka toisi pitkäjänteisyyttä ja jatkuvuutta toiminnan kehittämiseen ja myös vastaisi niin Kela-autoja käyttävien asiakkaiden kuin taksiautoilijoidenkin esiin nostamiin ongelmiin. Sosiaali- ja terveysministeri ei luvannut, että taksimatkojen osalta siirtymistä rekisteröitymismenettelyyn pystyttäisi edistämään nopealla aikataululla eikä se edennyt tällä hallituskaudella.

Kela-kuljetusten toiminta, autojen saatavuus ja asiakkaiden tyytyväisyys kuljetuksiin vaativat kuitenkin seurantaa jo tällä hetkellä eikä lainsäädännön muutostarpeita tule unohtaa, jos näyttää siltä, että esimerkiksi palveluntarjoajien riittävyydessä ilmenee ongelmia.

Kuntoutuksen osalta rekisteröitymismenettelyä on kokeiltu onnistuneesti. Oma väylä -kuntoutuksen ja aikuisten sydänkoulutuskurssien osalta palveluntuottajien rekisteröityminen alkoi tammikuussa ja palveluiden toteutus huhtikuussa. Kokemukset ja palautteet ovat olleet hyvin myönteisiä. Oma väylä -kuntoutuksen osalta sekä palveluntuottajien että asiakkaiden suuri määrä kuitenkin yllätti, mistä valitettavasti seurasi se, että Kela on joutunut rajoittamaan asiakasmäärää pysyäkseen harkinnanvaraiseen kuntoutukseen varatun määrärahan puitteissa. Rajoitukseton palveluntuottaminen edellyttäisi vähän yli kymmenen miljoonan euron vuosittaista lisärahoitusta.

LOPUKSI

Valtuutetut ovat vuodesta 2017 alkaen seuranneet säännöllisesti Kelan riskienhallintaa ja sitä, että sitä kehitetään valvontatilintarkastajien suositusten pohjalta, ja valtuutetuille on myös raportoitu säännöllisesti

strategisten riskien ja niiden hallinnan tilanteesta. Kelan hallitus on hyväksynyt joulukuussa 2020 riskienhallinnan ja tietoturvariskien hallinnan kehittämissuunnitelmat.

Kelan ja uusien hyvinvointialueiden sujuvan yhteistyön varmistamiseksi Kelassa käynnistettiin uudistuksiin liittyvä työ syyskuussa 2021. Iso kokonaisuus pitää sisällään muun muassa tietojärjestelmiin ja tiedonvaihtoon liittyviä asioita sekä asiakkaiden palvelupolkuihin ja prosesseihin vaikuttavia muutoksia.

Kelan rooli hyvinvointialueiden yhteistyössä on hyvin moninainen, ja Kelalla on paljon annettavaa hyvinvointialueille. Kaiken kaikkiaan sote-palveluiden siirto hyvinvointialueille vaatii laajoja muutoksia myös Kelan toiminnassa ja tätä kokonaisuutta valtuutetut seuraavat aktiivisesti.

Kelan hallintoa koskevan lainsäädännön uudistamistyö jäi parlamentaarisesta sovusta huolimatta vielä toteuttamatta eikä Kelan tehtäviä ja organisaatiota koskevia säännöksiä saatu vastaamaan nykytilaa.

Riikka Slunga-Poutsalo

Kansanedustaja

Kelan valtuutettujen puheenjohtaja 25.1.2023